

I.
CSODAGYEREKEK
– FILM POLTAVA HÁROM IFJÚ MUZSIKUS ZSENIJÉRŐL –

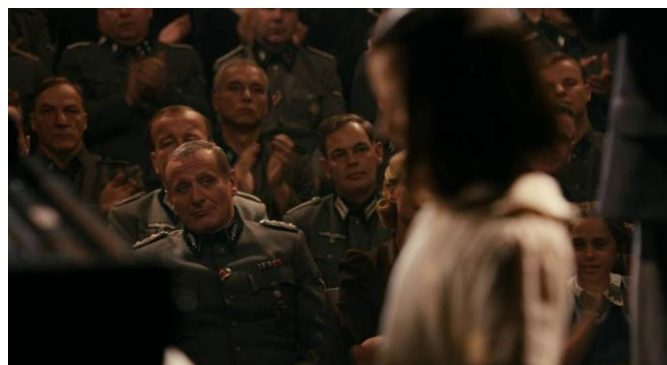
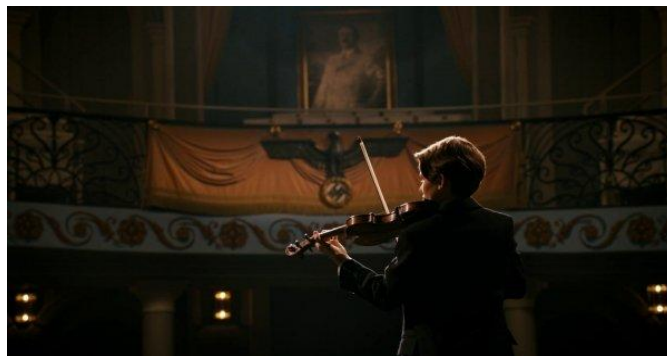

[Csodagyerekek \(2011\), dráma, film – Video \(1:34:14\)](#)

A 2011-ben bemutatott, s azóta Izraeltől (itt több ünnepi bemutatója is volt!) Németországig, Lengyelországtól Tajvanig és Magyarorszáig, Japántól Oroszorszáig fesztiválok sokaságát bejárt, zenei anyagában és forgatókönyvében igényes, minden érzelgősségtől mentes, de érzelmekben annál gazdagabb, a jeruzsálemi, egy németországi és a varsói filmfesztiválon különösen is komoly elismerést kapott *Csodagyerekek* nyilvánvalóan nem átélés nélküli holokausz-, vagy kasszasiker-film. Sokkal több annál: örök értékű, nem fakuló műalkotás. Az, hogy éppen *német művészek* vállalkoztak a megalkotására, nem egyszerű főhajítás, romantikus visszaemlékezés, hanem annál felmérhetetlenül értékesebb, az emberi léptékű, humánus *jóvátétel* őszinte vágya. A helyszín napjainkban fájdalmasan időszerű: egy, az évszázadok során nagyon sokat szenvedett, meg- és túlélte közép-ukrajnai város, Poltava. Bevallom, a *Csodagyerekek* megtekintése előtt egy, igaz, csak néhány perces, de annál hatásosabb zenei anyaggal igyekeztem felvértezni magam a német nyelvű trailerek, előzetesek, megrázó riportok sokaságából már valamelyest ismerős film teljes, megrázó valóságával szembesülve. Ez a „lelki védőoltás” pedig nem egyéb volt, mint az 1999-ben alakult svéd heavy metal együttes, a *Sabaton*

¹ Dr. habil Petrőczy Éva József Attila-díjas költő, író, műfordító, irodalomtörténész, publicista, a Károli Gáspár Református Egyetem nyugalmazott intézményvezetője.

világhírű albumának, az online is megnézhető, meghallgatható *Carolus rex*-nek a *Poltava* című epizódjával való megismerkedésem, s annak többszöri visszajátszása. Ez az együttes fő profiljának háborús témák, nagy csaták történéseinek felidézését tekinti, még azok számára is megrázó és meggyőző módon, akik – hozzám hasonlóan – nem éppen nagy heavy metalosok, legalábbis az esetek többségében. Ez a néhány viharos látvány- és dallamsor az 1709. június 27-i poltavai csatának állít emléket, amelynek során XII. Károly svéd király hadseregét I. (Nagy) Péter orosz cár teljes erőfölénnyel megsemmisítette.

Két kép a Csodagyerekek c. német filmből

Ehhez a történelmi hekatombához képest – látszólag – lírai és csöndes történések sorát kínálja nekünk az 1940-es Poltavában muzsikáló két zsidó csodagyerek, az ifjú Yehudi Menuhin zsenialitására emlékeztető, helyi munkáscsaládból származó Abrasa (kis Ábrahám), német eredeti becenevén pedig Abrascha Kaplan, (akit *Elin Kolev* alakít) és vele testvéri szövetséget kötő, ugyancsak zseniális kamaszlány-muzsikustársai, a szintén zsidó származású zongoraművész-palánta, Larissa Brodsky (*Imogen Brunell* remeklése), s harmadikként a tehetséges keresztény hegedűs, a kis Hannah, akinek rokonszenves apja a változatosság kedvéért egy poltavai német serfőzde minden-csak-nem náci tulajdonosa. A felnőtt szereplők sorából ki kell emelnem

még a nemzetközi híró *Gudrun Landgrebét*, aki Irina Solomonova zenetanárnő, a három, egymáshoz a végsőig ragaszkodó, egymás és családjaik elbűjtatását, menekítését is vállaló gyermek életmentőjének, s a saját életét értük feláldozó szövetségesének bizonyult, aki utolsó leheletéig hitt abban, hogy neveltjei egykor a Carnegie Hall közönségének fognak játszani. Idáig csak Hannah jut el (és szép ráadásként a nagymamaságig!). Bár Abrasa is életben marad, egy látszólag művészbarát, zeneértő és zenerajongó, elkobzott mesterhegedűket osztogató SS-tiszt, Schwartow ezredes „jóvoltából”, akinek alakját *Konstantin Wecker* hátborzongató hitelességgel kelti életre. Terve több, mint ördögi: a két zsidó „csodagyermek”, Abrasa és Larissza közül csak az maradhat életben, aki hibátlanul játszik a Himmler tiszteletére rendezett koncerten. Igen ám, de egy szadisztikus lassúságú almahámozással, s az azt kísérő dermesztő szöveggel, mintegy rettenetes nyitányként, úgy megfélemlíti Larisszát, hogy a gyereklány útja – néhány félreütés után – a biztos halálba vezet, úgy, mint szüleié és nagyanyjáé. Hangsúlyosan szólnunk kell még a három gyermekművész közül az egyetlen kis „árjáról”, a német hegedűs lánykáról, *Mathilda Adamik*, a szigorú Gretchen-frizurásan is angyali Hannah megszemélyesítőjéről. Megrázó pillanata a filmnek, amikor sok évtized után ő (időskori alakítója: *Brigitte Grothen*) és a nevezetes hangversenyt bravúros játékával túlélő, nagyapa-korú Abrasa (*Matthias Eysen*) találkoznak. Az egykori csodahegedűs kamasz visszamuzsikálta ugyan magát az életbe, de soha többé nem vett hegedűt a kezébe, egy életen át restaurátorként dolgozott. *Marcus O. Rosenmüller* rendező és részben forgatókönyvíró remekét, aki a szövegen *Arthur Bannerrel* és *Stephen Glanzzal* együtt dolgozott, szívből ajánlom mindazoknak, akik hiszen a gyermekkorban kibontakozó zenei tehetségben, testvéri-művésztsárai barátságban, s a zene olykor életüket megmenteni kész erejében. hatalmában is. Akik pedig a gyermek- és felnőtt közreműködőkkel, e film műhelytitkaival szívesen megismerkednének, azoknak figyelmébe ajánlom – többek között – az Absolut 9 néven fellelhető osztrák Tv kiváló riportfilmjét, s a film számtalan, többnyire német nyelvű, de gyakran angol feliratos trailerét. Elsősorban azonban azt, hogy az egész alkotás tökéletes magyar szinkronnal és zenei minőségben élvezhető a Videán! Az már a sors keze, hogy éppen a mostani, orosz-ukrán háború idején bukkantam rá erre a kivételes erejű mozira. Amely még a „békebeli” Poltavából is ad egy kis kóstolót: azt a kedves pillanatot, amikor a kottáival éppen próbára karikázó Abrasának a város egyik zenebarát zöldségese, szeretete és elismerése jeléül, odadob egy gyönyörű piros almát!

II.
EGY NEMZETKÖZI ZENEI „TÁLISZ”
SZKÁROSI ENDRÉVEL, RAJ TAMÁSSAL ÉS
SEBESTYÉN MÁRTÁVAL*

Szkárosi Endre

Sebestyén Márta

Raj Tamás

„A balsors” talán egyetlen „édes haszna” – Shakespeare-t idézve – Szkárosi Bandi hirtelen halálában, hogy eszembe jutott róla egy tudatom alján lappangó, korábban csak egy-két epizódjában ismert, óriási zenemű, s egyben verbális emlékezeti mű, amelynek révén ő – minden antológiánál, műfordításnál intenzívebben – költőként is, előadóművészként is a nemzetközi zenei és irodalmi élet örök részévé vált. Nézzük, hogyan is kezdődött ez az egyszerre szomorú és felemelő história, amelynek közeli rokona az 1936-ban született Steve Reich ugyancsak népeket, nyelveket, sorsokat összekötő nagy műve, a *Más vonatok*. Egy irodalmár számára ez – többek között azt jelentheti –, hogy nincs Kelet-Európa és Nyugat Európa, vagy éppen Amerika, s hogy ugyanazon a vonaton, együtt „utazik”, legalábbis sorsában, Dawid Rubinowicz, a lengyel zsidó parasztfiúcska, s Anna Frank, a Kölnből Amszterdamba sodródott, közepesen jómódú polgárlány. Tehát: Richard Wolfson és Andy Saunders, Wolfson, mint „performance artist”, operatőr és újságíró, s muzsikus társa, Andy Saunders 1985-ben hatalmas vállalkozásba kezdtek, mindketten brit állampolgárokként ugyan, de a kontinensre visszavezető, zsidó gyökerekkel és hűséggel. *Towering Inferno* (*Tornyosuló pokol, vagy: A pokol tornya*) címmel egy olyan, Dachautól Budapestig kanyargó, sok éven át tartó vállalkozásba kezdtek, amelynek végleges változatát hallgatva kinek különböző képzettársítások jutnak az eszébe. A szándék végtelenül nemes és örökérvényű, örök értékű volt: közös „zenei siratófalat” építeni a holokaust minden áldozatának, nemzetiségre, társadalmi, anyagi, hatalmi és nyelvi hovatartozásra való tekintet nélkül. De eszembe jutott – ezt a hol gyötrelmes, hol elringató és

vigaszt nyújtó zenedarabot hallgatva – egy másik metafora is. Olyan, muzsikából, szövegekből, hétköznapi zajokból (utcazajtól az esőig!) szőtt tálsz, imakendő is ez, amely nem csupán az imádkozó férfiak elmélyülését szolgálja, hanem mindnyájunkét. Az életteli, szép dallamrészeket kínáló fehér textília-tartományokba időnként valósággal belekarcolnak a nem csillapuló gyász fülünket, lelkünket „megsebző” fekete csíkjai. De ez így helyénvaló, mert sem az idillé szépítés, sem a könnyekbe fojtás nem segíti ezt a végtelen, országokat, kultúrákat összekötő, soha le nem zárható emlékeztést.

[Towering Inferno - Kaddish 1993 \(Full LP\)](#) (1:13:07)

A *Kaddish* címen 1993-ban világhírűvé lett zeneműnek magyar vonatkozásai is vannak. A Fentvaló rendelete, hogy Richard Wolfson és Andrew Saunders az 1986-os Bologna Fesztiválon megismerkedett a minden porcikájában mozgékony, s végtelenül sokoldalú Szkárosi Endrével. S nem csak megismerkedett, de az ő akkor még javában létező kommunista diktatúránkat megjelenítő, hiteles és hatásos fellépése nyomán e kompozíció szellemi gazdái felkérték új magyar barátjukat, hogy legyen óriási vállalkozásuk egyik közreműködője. Bandi ezt a felkérést el is fogadta és Sebestyén Márta, továbbá Raj Tamás főrabbi felejthetetlen közreműködésével részesévé vált ennek a hatalmas és megrendítő vállalásnak. Ez a felvétel, a közös világ-kaddis megálmodóinak komoly vigaszt jelentett, hiszen – mint Saunders mondotta – komoly csalódás volt számukra, hogy több világhírű zsidó muzsikos, Bob Dylan, Lou Reed és Leonard Cohen nemet mondott a közreműködésre. Aligha azért, mintha zsidóságukat megtagadták volna, inkább talán azért, mert a kompozíciót túl „vegyesnek” tartották. Pedig éppen ez a sokféleség, sokhangúság emeli ki ezt az összművészeti alkotást a hasonló szándékú emlékenek, gyászzenék sorából. Amelyben együtt hallhatjuk Wolfsont, Saunderst, Sebestyén Mártát, Szkárosi Endrét és szép ráadásként még hagyományos zsidó muzsikát is, az „Írók” címet viselő negyedik rész huszadik, „A harang”, illetve huszonkettedik, „A szövő” című epizódjában.

Külön öröm, még ha szívet szorító is, s külön kiemelést érdemel a kettő közötti, „Kaddis” címet viselő, huszonegyes számot viselő részlet, amelyben három perc tíz másodpercig Raj Tamás, minden idők egyik legtöbbet vállaló, gyönyörű, mély, gazdag hangján elmondja nekünk a halottakért szóló imádságot. Az a Raj Tamás, aki életműve egyik csúcsaként, a Mahabi Kiadónál (2009) publikálta költői szépségű, kétnyelvű zsoltárfordítás kötetét, amely méltó zsidó párja Szenci Molnár Albert *Psalterium*-ának.

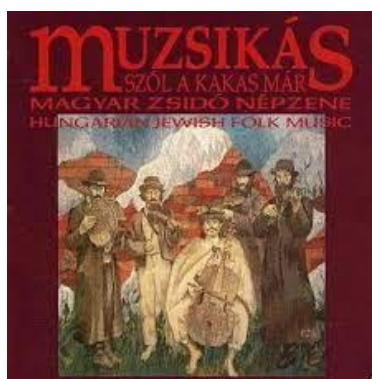
A sajtónak nyilatkozni szerető Richard Wolfson jóvoltából sokat megtudunk a keletkezés különösen Budapesten szó szerint viharos körülményeiről, a londoninál sokkal szerényebb és „régimódibb”, több kiegészítésre szoruló stúdióberendezésről, de bizonyos – voltaképpen az életet jelképező – háttérzajokról is, amelyek nem zavaró, hanem vigasztaló momentumokkal ajándékozzák meg a hallgatókat. Raj Tamás kaddis mondásáról Wolfson például így vallott: „Úgy hangzik (ugyan), mint a magnószalag surrogás, de valójában a budapesti eső hangja.” Saunders pedig e szavakkal emlékezett meg róla: „A kaddist a különleges és gyönyörű erdélyi dialektusban hallhattuk, s ő (Raj Tamás főrabbi) nagylelkűen engedélyezte e kaddis-felvétel beépítését az album anyagába.” Kőbányai Jánostól tudom, hogy ez bizony csak egy angolos „félrehallás”, mert Raj Tamás kiejtése bizony egyáltalán nem erdélyi, hanem askenázi volt”.

S jóval erőteljesebb, „szkárosibandisabb” stílusban, nem annyira bársonyos, mint szenvedélyes hangon ugyanez történik, ugyanilyen lélekteli élmény részesei lehetünk, amikor ő sokunk meggyászolt barátja, még ereje teljében, egyik versét mondja el a felvételen: „Endre (Szkárosi) miközben saját versét adta elő, a háttérben egy kórussal, odakint akkora vihar tört ki, hogy szélesre tártuk a stúdió minden ajtaját, s a verset élő adásban vettük fel, amelyhez a kinti vihar szolgáltatta a kíséretet.” (Nyilván, a kórus helyett!)

A több színhelyen készült felvételek mesteri egyesítésére azután a londoni Lavender Hill Stúdióban került sor, az akkori idők legjobb technikai eszközeivel, s a minden technikai kiválóságot felülhaladó hittel, szeretettel és összefogással. A lemezfelvétel először 1993-ban, megálmodói kisebb kapacitású IT Records nevű cégénél jelent meg, majd 1995-ben a nemzetközi ismertségű Island Recordsnál is, nagyon komoly példányszámban.

S hogy milyen érzés most, mindössze néhány nappal Bandi távozása után ezt a hatalmas művet, s benne a mi három művészünk, a halott költő, műfordító és előadóművész, a halott főrabbi, s a – hála Istennek – köztünk élő, s a magyar

népzene mellett a zsidóhoz is teljes szívvel kötődő (Gondoljunk csak – többek között – az immáron klasszikus „Szól a kakas már” lemezre és CD-re!) Sebestyén Márta hangját hallanunk? Megrázó, felemelő, s „egy nemzetnél sem vagyunk alábbvaló” érzésünket erősítő élmény. Amelyben nincs, nem lehet semmiféle faji, vagy éppen felekezeti gőg, „Übermensch-kényszerképzet”, csak szeretet és ragaszkodás. A mieinkhez épp úgy, mint mindenkihez, aki a múltban, vagy zivataros jelenünkben áldozattá, kaddisba szólítottá vált. Most éppen Szkárosi Tanár Úr, aki nem csupán az olasz reneszánsz tudósa és gyakorlója volt, hanem a csupa nagybetűs EMBERSÉGÉ.

[Szól a kakas már.... Muzsikás & Sebestyén Márta – YouTube](#)

Még egy apró megjegyzés: ezt a több mint 73 perces felvételt hallgatva eszembe jutott a lengyel zeneszerző-óriás, Krzysztof Penderecki testvéri együttműködése Zubin Mehtával, a New York Philharmonic Orchestra, s az Izraeli Filharmonikus Zenekar származása szerint korántsem zsidó, hanem hindu művészeti vezetőjével. Továbbá az olyan, rokon szellemiségű Penderecki művek is, mint a *Karácsonyi szimfónia*, a *Dies Irae – Auschwitz oratórium* és a *Jeruzsálem hét kapuja*, amelyet az egyik legmuzikálisabb (és legkatolikusabbként számon tartott!) kelet-európai nemzet szülötte a szent város alapításának háromezredik évfordulójára komponált.

[Penderecki: Symphony No. 7 'Seven Gates of Jerusalem' \(1:00:48\)](#)

Pasiecznik, Mikołaj, Marciniak, Ochman, Tesarowicz, Carmeli, Wit, Orkiestra Filharmonii Narodowej
w Warszawie

Krzysztof Penderecki - Dies irae (Auschwitz Oratorium); Polymorphia; De natura sonoris (42:22)

Krzysztof Penderecki: Symphony No.2 "Christmas Symphony" (1979/1980) (34:46)
Polish Radio Symphony Orchestra of Krakow diretta da Krzysztof Penderecki

A fotók forrásai:

Szkárosi Endre (szepiroktarsasaga.hu), Raj Tamás (jmpoint.hu),
Sebestyén Márta (hu.wikipedia.org), Richard Wolfson (patch.com)

*A Múlt és Jövő online szíves engedélyével, s néhány zenei illusztrációval.

III.

„EMLÉKHARANGOZÁS” Sorok B. Tóth Klára képe alá

B. Tóth Klára: Emlékharangozás-toll (akvarell-tusrajz, 70x50 cm)

A nem mindennapian sokoldalú B. Tóth Klára számos műfajban alkot. Festőművész, restaurátor, s nemes ráadásként tizenhat esztendeig a budai Baár-Madas Református Gimnázium képzőművész-tanára, s egy sikeres ifjúsági vizuális műfaj vezetője volt. Ő is részt vett a Biblia Múzeum interaktív kiállításának megtervezésében és kivitelezésében, s ugyancsak itt, a Ráday utca 28-ban látható három, bibliai témájú freskómásolata, az *Ádám és Éva*, a *Dániel az oroszlánveremben*, s a *Jákob fiaival*. A művésznő azonban nem csak a festmények, grafikák és „festmény gyógyítás” területén közismert, hanem az irodalomban is. Tagja a Magyar Írószövetségnek, egyik „lelke” a Tokaji Írótabornak, s az időmértékes verselés mesterasszonyaként állandó résztvevője és gyakori díjazottja az Acquincumi Költőversenyeknek.

Annak, hogy képei sorába bekerült az *Emlékharangozás* is, számos oka van. Hatgyermekes lelkészcsaládból származván, már ifjú éveiben gyakran előfordult, hogy ő kondította meg a Kisoroszi református templom harangját, a település egy-egy évfordulós halottja tiszteletére. A Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában pedig gyakran hallhatta e „kálvinista katedrális” hasonló okból is meg-megkonduló zenei csodáját, a Rákóczi harangot. A

gimnázium világhírű kórusának ifjú énekeseként, a később Kossuth-díjjal elismert *Berkesi Sándor* zenetanár, karnagy és zeneszerző növendékeként pedig nem csupán zenebaráttá, nem egyszerűen passzív zeneértővé fejlődött, hanem olyan képzőművésszé és tollforgatóvá, akinek a zene *témaként* is kulcsfontosságú.

B. Tóth Klára (Budapest, 1955. november 1.) festő-restaurátor, festőművész, költő, író, a Magyar Restaurátorok Egyesülete és a Magyar Írószövetség tagja.

Itt látható akvarell-tusrajza az a pillanatot ragadja meg, amikor egyszerre három harang, egy óriási, egy közepes és egy kisméretű cseng-bong az eltávozottak tiszteletére, s a harangkötel helyén egy feszületet vélünk felfedezni. Ez hivatott jelezni a kapcsolatot az élők és a holtak között; az utóbbiak, világosabb színekkel, halványabbra festett figurákként a kép felső, „mennyei” harmadában láthatók. A kép külön ajándéka, hogy számtalan képzettársítás lebben fel bennünk, amikor rápillantunk. Jómagam, Pécs szülöttéként, először a pécsi Székesegyház Péter harangjára gondolok, amíg nézem-nézem, s ott szólamvezető, gyönyörű hangú nagyapámra, Péterre; kisgyermekként úgy gondoltam, hogy a harang névadója csakis ő lehetett...

De eszembe jut erről a képről a Salzburgi Ünnepi Játékok napjait Mozart-dallamokkal átszövő carillon, a harangjáték is, amely azt az érzést keltheti bennünk, hogy bármelyik percben összefuthatunk a város szülöttével, a zseniális és kisfiús „Wolferl”-lel. Végül ne feledkezzünk meg Schiller hatalmas költeményéről sem, amely az *Ének a haragról* címet viseli, s amelynek legtragikusabb mondata így hangzik: „Die Glocke, die Glocke tönt nicht mehr..” (A harang, a harang nem szólal meg többé...) Ez az idézet pedig elvezethet bennünket egy távoli német Hanza-városba, Lübeckbe, az ottani Mária templomba, amelynek harangjait éppen 1942 Virágvasárnapjára virradó éjjel ölte meg egy óriási bombázás. A ronccsá vált virág-leplek előtt sírva álltam,

2000 forró nyarán; ebből az élményből született az én „emlékharangom”, *A lübecki (harang)virág haláltánc* című versem.

A lübecki harang(virág) haláltánc

1942. március 28-ról 29-re – Virágvasárnapra – virradó éjjel a lübecki Mária-templom két, 434 és 273 éves nagyharangja is áldozatul esett a bombázásnak, roncsaikat mementóként őrzik.

A gótikus lübecki Szent Mária templom 80 éve és ma

Kék kondulásból
szürke, hallgatag
érc-halom:
se irgalom,
se oltalom.
A két harangnyelv
(két kitépett porzó),
a két harangtest

(két roncsolt virág-
lepel),
évente egyszer,
Virágvasárnap,
magasba lendül, s
énekel.
Táncot jár
két halott harang,
láthatatlan kötélén,
táncot jár minden
holtakért,
a józan Hanza-
éjben.

Befejezésül, miközben a képet ki-ki saját élményei alapján elemzi, ne feledkezzünk meg azokról a kutatókról sem, akik a harangfeliratok üzeneteit igyekeznek megfejteni. Köztük egy József Attila-díjas költőről, a kárpátaljai származású *Füzesi Magdáról*, aki éppen a már említett „kálvinista Rómában”, Debrecenben sokat búvárkodott ebben a gyakran megrendítő, de mindig erőt adó témában. Így azután mi, a harangszó barátai, bátran vitába szállhatunk Schillerrel, s bízhatunk abban, hogy amíg hívő és muzikális emberek élnek e földön, addig igenis: „Die Glocke, die Glocke tönt mehr...” – a tagadószt elhagyva. Napjainkban különösen, amikor egyszerűen nem élhetünk a harangok szava nélkül.

Debreceni Református Nagytemplom légi felvételen

A Református Nagytemplom keleti tornyának kisharangja 1736 kg-os (31 bécsi mázsa), 146 cm alsó átmérőjű, Hilzer Ignác öntötte Bécsújhelyen, felszerelte Pozdech József Pesten. Neve megtévesztő, a templom 4 harangja közül ez volt a 3. legnagyobb, Debrecen jelenlegi harangjai közül pedig a 4. legnagyobb. A korábbi harangot Eberhard Henrik öntötte 24 mázsa 30 font (1360 kg) tömegben, ez megrepedt. Hilzer 31 bécsi mázsa tömegben megnagyobbítva újjáöntötte. Felszerelésével együtt 46 mázsa. Egyik oldalán Debrecen címere látható, kétoldalt egy-egy angyallal.

Alatta a felirat:

"ISTEN DICSŐSÉGÉRE
ÖNTETTE
A DEBRECZENI REF. EGYHÁZ
MDCCCLXV".

A Debreceni Református Nagytemplom harangjai 2020-tól minden délben és vasárnap 10 órakor összehúzva szólnak.

IV. KATICABOGÁR BLUES

Írásomnak zsidó kultúrtörténeti/nyelvészeti aktualitása is van, hiszen a benne „főszerepet” vivő katicabogár héber nevének egyik formája – amelyet 1868-ban Mende Moikher Sforim jegyzett le – magyar fordításban ezt jelenti: „Mózes tehene”. Eredetiben: „Parat Moshe”. Aki egy kicsit is jártas e kedves, hétpettyes bogár (de nem a napjainkra jellemző harlekinek!) világában, az tudja, hogy számtalan nyelven van elnevezésének szakrális kötődése és tartalma, az angol Ladybird-től, azaz Miasszonyunk bogarától az orosz „Isten tehénkéjé”-ig, akitől egy régi népdalukban nem párt, nem szerelmet, hanem „kenyeret” kértek az éneklők... Száz szónak is egy a vége, most, amikor hol a háború, hol a járvány, hol egyéb gondok sokasága szaggat bennünket, talán jólesik majd az alábbiakban következő kis „katicás” történet, néhány jeles zsidó művész-szereplővel.

Pontosan húsz esztendeje annak, hogy egy nagyon kedves és okos egyetemi tanítványom, egy-két héttel diplomája átvétele után egy ritka

meglepetéssel örvendeztetett meg. Egy olyan, nem anyagi, hanem lelki természetű ajándékkal, amely most már két évtizede előszobánk egyik legvidámabb ékessége, s legnagyobb örömömre jóformán egyetlen látogatónk sem hagyja szó nélkül. A história háttere: ez az ajándék sok-sok évtizeden át gyűrötten és porosan várta a feltámadást, egy régi budai villa padlásán. Mint kiderült, az engem megajándékozó leányzó dédanyjának kedvence volt Harmath Imre, Fuchs Lipi és Kolmann Lipi 1927-ben, pontosan 95 évvel ezelőtt, a Rózsavölgyi kiadásában megjelent, *Katicabogár blues* című művének kottája, egy igazán hangulatos és „katicás” grafikával a címlapján.

2

Katicabogár...

Előadási jog fenntartva. (Harmath Imre.) Zenejét szerzették: KOLMAN LIPÍ és FUCHS LIPÍ.

ZONGORA.

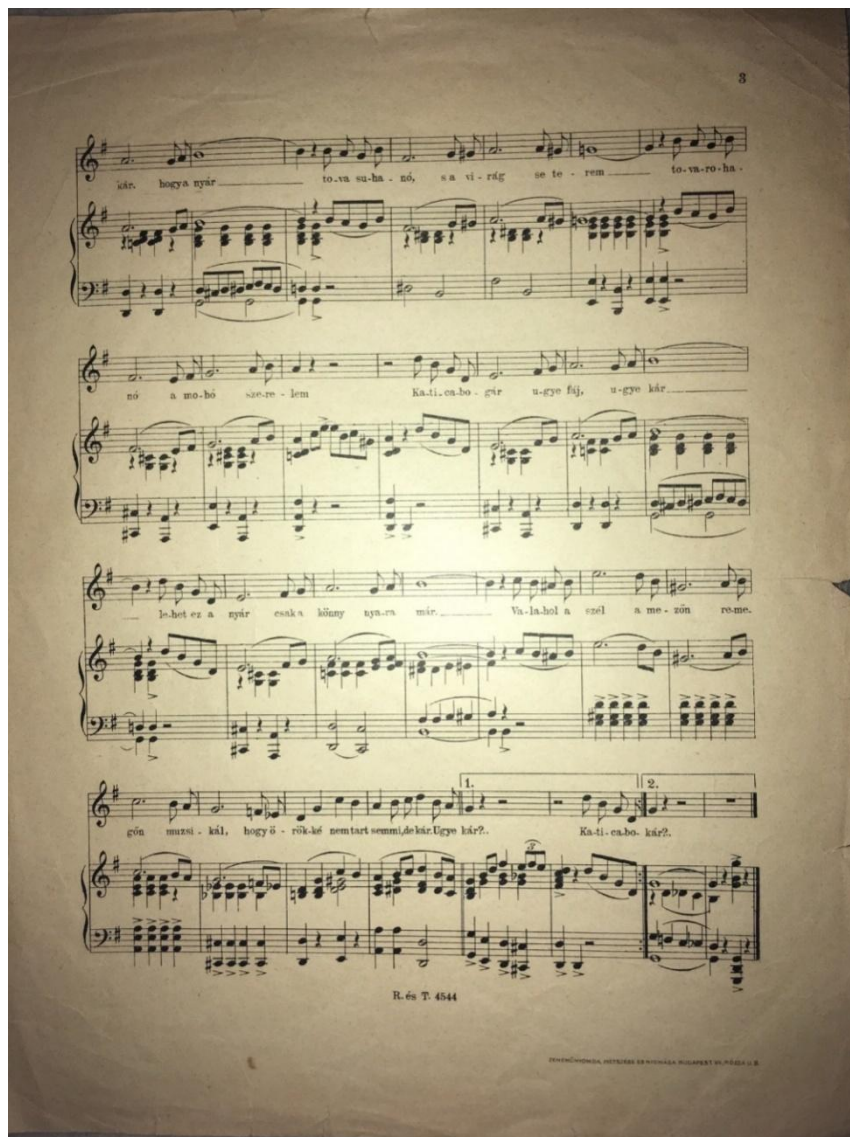
1. Felhők árnya már le-pihen az éj. Szél-kő száregyén jött muszáj me - sélj.
 2. Holdfény pátán szuszak az ég is már. S szí-ven árva fel-to-ko-gó gi - tár.
 3. Felhők árnya már le-pihen az éj. Szél-kő száregyén halk muszáj me - sélj.

1. Halk da-lom szél segy ki-csi kis bo - gár. ab-la-kom-ról pont a ka-szem-re
 2. Már nincs is tán hangom az é-jen at. Csak egy kis lány hall-ja szí-ven szá-
 3. Mért is vár-tam mindig a nagyco - dat. S lenne egy bárbán zeng a da-lom to -

REFRAIN.

1. száll. 1-3. Ka-ti-ca-bo - gár. Ho-va száll? To-va száll. Ka-ti-ca-bo - gár u-gye
 2. vált. 3. vabb.

Copyright, 1927 by Rózsavölgyi and Co Budapest. R. és T. 4544

Sajnos, maga a kotta (s így a szöveg is) valószínűleg a mohó, padláslakó egerek martaléka lett, de a címlap viszonylagos épségben jutott el hozzám. Alacsony fokozatú vasalóval, fehér vásznon keresztül, nagyon óvatosan kisimítottam és egyben „egértelenítettem”, s aztán be is kereteztettem a bubifrizurás, ujján katicabogarat dédelgető hölgyet, aki a húszas évek elejének egyik bolondos stílusú ruhájában látható. Külön örültem a címlap „K” betűjén tanyázó, szemmel láthatóan fülig-hétpettyig szerelmes katicabogár párnak. Talán mondanom sem kellene, hogy tanítványom azért ajándékozott meg éppen engem ezzel a kedves relikviával, mert tudta, hogy nagy katicarajongó, sőt, katicamániás és katicás tárgyak ízléssel fegyelmezett gyűjtője vagyok. A kottafüzeten megjelent három név közül egyet kislánykorom óta jól ismertem, az 1890-ben született, s 1940-ben meghalt íróét, librettistáét, Harmath Imréét, aki Hoffmann Henrik vendéglős és Klopstock Cecília fiaként született, s 1911-

ben végezte el Rákosi Szidi híres színiiskoláját. Mi sem természetesebb, hogy már „színészpálánta” korában szövegíróként bekapcsolódott a Király Színház életébe, amelynek élén Szidi néni Laci fia működött, a maga tehetséges, de szeszélyes módján.

Harmath Imre (1890 – 1942) színpadi szerző

A Harmath-tá lényegült Hoffmann csemete számos kuplét, kabaréverset, műdalt írt, nevét azonban megszámlálhatatlan operett szövege tette igazán közismertté. Ezek közül kettőhöz is szerencsém volt kislánként otthon, Pécsen, a Nemzeti Színházban: Fényes Szabolcs 1931-ben bemutatott, *Maya* című revüoperettjéhez, és Ábrahám Pál *Hawaii rózsája* című operettjéhez ugyanebből az évből. Mindkettő dalszövegeit ő írta, illetve fordította. 1929-ben, tehát két évvel a *Katicabogár blues* kedves szövegének, ennek az édesbús, nyár-búcsúztató és egynyári szerelemtől búcsúzó dalocskának a megírása után Harmath már a mozi, sőt, a hangosfilm világába is eljutott, az *Aranypáva* című „beszélőfilm-operettel”, amelynek zenéjét Neszményi Béla szerezte.

[Aranypáva 1943., aranypáva \(1:25:01\)](#)

A *Katicabogár blues* igazi diadalútja a harmincas évek elején kezdődött, amikor – 1932 előtt – a Rózsavölgyi-féle kottakiadás után néhány évvel a Parlophon hanglemezcég, a Dobbsi saxophon orchester közreműködésével és Sárossy Mihály (1893–1982) magyarnóta és dalénekes előadásában lemezt készített a jeles kompozícióból. Ez a lemez bármikor meghallgatható, savanyú napokban a kis dal akár meg is tanulható, hála az Országos Széchényi Könyvtár online Hangtárának.

<https://hangtar.oszk.hu/gramofon/katicabogar/> (2:26)

A szövegből, fülhallás után, lejegyeztem ide pár kedves, a mi viszonylag szelíd hazajazz age-ünkre, húszas évekbeli könnyűzene szövegeinkre jellemző, itt-ott majdnem költői sort:

„Katicabogár,
hova száll, tova száll...

.....

Tovarohanó
a mohó szerelem,
katicabogár,
ugye fáj,
ugye kár
lehet, ez a nyár
csak a könny
nyara már?

...

Katicabogár, ugye fáj,
ugye, kár, lehet ez a nyár
csak a könny nyara már
valahol a szél a mezőn
remegőn muzsikál
hogy örökké nem tart semmi,
de kár, ugye kár.

Természetesen nem feledkezhetünk meg a gyorsan népszerűvé vált blues két zeneszerzőjéről, s egyben baráti párosáról, a Harmath Imrénél kevésbé ismert, de azért országszerte népszerű két Lipiről, azaz Kolmann és Fuchs Lipótról sem. Kolmann például a *Ne sírj, anyám* (1932) című műdal-gyűjtemény egyik szerzője volt, s a húszas években, meg a harmincas évek derekáig, sok előadás zenei kísérője volt. Barátja és szerzőtársa, Fuchs Lipi ugyancsak: róla egy 1929. január 25, 26 és 27-én megismételt, szegedi *Délmagyarország* meghívót találtam, amely egy operaária és műdal-estre hívogatta a szegedi zenebarátokat, amelyet a Kass kávéház rendezett, s kerettel kiemelt hirdetés szerint a zongorakísérő „Fuchs Lipi zeneszerző” volt. Kolmannról kiderítettem azt is, hogy 1900-tól 1967-ig élt, de a zsidó lexikonban nem találtam sem róla, sem Lipi kollégájáról szóló címszót...

S hogy e hiányosság után vigaszul egy ínycséggel is szolgáljak: az 1927-es Rózsavölgyi-féle *Katicabogár* egészen Bécsig repült, ahol a Wiener Boheme Verlag egy bizonyos „Beda”, azaz Fritz Löhner német szövegével közreadta e a korabeli magyar sláger kottáját, igaz, elég érthetetlen és logikátlan címmel: *Katinka aus Prag – Katinka Prágából*. Arról már ne is beszéljünk, mert akkor aztán oda lesz minden pöttyös vígság, hogy a bécsi címlap mennyivel rosszabb a Rózsavölgyi-féle kottaborító katicás telitalálatánál.

Sajnos, a német szöveget nem találtam meg, pedig biztosan lenne hozzá egy pár szavam, még akkor is, ha a Harmath Imrével a *Hawaii rózsája*-ban együtt dolgozó, Beda művésznevet viselő Löhner úr, az *Oh, Donna Clara* és a *Leila* című tangók szövegszerzője valamennyire tudott magyarul.

Végszó: szívből kívánom apróknak és nagyoknak, katicabarátoknak és katicaközönyösöknek, hogy 2022 tavaszán a vérszomjas harlekinek kerüljenek, s a szerelemhozó, olykor szerelmet búcsúztató hétpettyesek vidítsanak mindnyájunkat.

Azt talán mondanom sem kellene, hogy a Rózsavölgyi Szalon előadásaira sietve, felajzott szívvel és tollal készülve egy-egy tudósítás megírására, mindig nagy boldogság arra gondolnom, hogy van ám nekem otthon egy saját Rózsavölgyi-katicám!

Másodközlés, a Múlt és Jövő online szíves engedélyével, köszönettel